

REFLEKTIVEN PRISTOP K RAZISKOVANJU OTROKOVIH LASTNIH INSTRUMENTOV/ZVOKOV

TELESA / Mag. Helena Klobasa, prof. pred. vzg. / OŠ Lenart – enota vrtec

UVOD

Otrok se izraža na 100 načinov, vsi načini izražanja pa so motorični. Za risanje, pisanje, plesanje ... potrebuje otrok svoje telo in uskladitev svojega telesa z zunanjim svetom. Tudi glasba in jezik nastajata s kontroliranjem obraznih mišic, jezika, glasilk in drugega. Vsega se mora naučiti in za vse potrebuje mišice, ki jih kontrolirajo možgani (Skubic in Zajec 2012).

Kot je zapisal Rinaldi (2006), ima otrok vse potrebno za spoznavanje sveta, saj ima telo, ki je opremljeno s čutili, s katerimi zmore zaznati okolje, ki ga obdaja. Čutila imajo tiste primarne vzvode, ki nas povezujejo z naravo, umetnostjo, tehnologijo, svetom in tudi s samim seboj. Z zaznavanjem in ozaveščanjem zaznav si otrok izgrajuje miselne predstave, ki jih navzven izrazi v »100 jezikih«. Prepoznamo jih v glasbenih dosežkih, likovnih izdelkih, grafičnih predstavah, v otrokovem načinu reševanja problemov in komuniciranju (Devjak in Skubic 2009).

Lastni instrumenti so delo našega telesa, ki jih uporabljamo kot zvočila z namenom, da ustvarimo zvoke, ki nam pomenijo glasbo oz. glasbeno vsebino. Najpogosteje so to roke, noge in govornila. Igranje z lastnimi instrumenti je istočasno pripravljalna tehnična vaja za igranje na male instrumente. Z igranjem na lastne instrumente otrok razvija gibalno spretnost in koordinacijo, ki sta potrebni za igranje na male in druge instrumente (Borota 2006).

Smernice izvedbe projekta

Teoretična izhodišča sem skušala implementirati neposredno v proces. Slednje sem povezala z izkušnjami in dejanskim stanjem glede na razvojno stopnjo otrok (vštevši možnost odstopanj), vključujoč starost in spodbudo okolje s čustveno ugodnim vzdušjem.

Nastajajoči kurikulum, katerega globalne in pozneje specifične cilje sem oblikovala na podlagi razvoja dogodkov in razmišljanja otrok, je bil bolj ali manj hipotetičen. Slednje

je omogočalo razvojno procesno načrtovanje.

Ažurno dokumentiranje opažanj, dogodkov, komentarjev in ugotovitev ter sprotne evalvacije z otroki so omogočale konstruktivnejšo analizo odzivov otrok in reflektiranje lastnih pristopov (grafični zapisi, video in avdio zapisi, plakati ...).

Otroci imajo pred odraslimi veliko prednost – ker še niso preveč oddaljeni od sebe, je njihova intuicija veliko bolj razvita kot pri večini odraslih. Tako je bilo veliko lažje izvesti nekatere dejavnosti – predvsem uvodne –, saj so otroci spontano prehajali od ene ugotovitve k drugi. Učno okolje s čim manj motečimi dejavniki je omogočalo sproščeno in nemoteno raziskovanje otrok.

Za lažjo interpretacijo in interakcijo z otroki sem pretežno uporabljala besedno zvezo *zvoki telesa* namesto *lastni instrumenti*.

KORAKI UČENJA Z RAZISKOVANJEM

V nadaljevanju je kronološko predstavljen potek dejavnosti in medpodročne povezave.

Struktura skupine: starost otrok je 4–5 let; spol: 12 dečkov, 9 deklic

Uvodoma smo želeli razjasniti termin *zvok*. Predvidevala sem, da je izraz otrokom nepoznan. Zadalala sem si, da otrokom pripravim naravoslovne dejavnosti, pri katerih bodo sami prišli do ugotovitev. Načeloma sem sledila zaporedju korakov učenja z raziskovanjem, kot jih navajam v nadaljevanju. Ostajala pa sem odprta za spremembe v pristopih, ki so jih narekovali dogodki in pobude otrok.

RAZISKOVALNI PROBLEM

Kako bi z eno besedo imenovali to, kar slišimo.

Oprelitev problema

Izhajali smo iz naslednjega vprašanja: Kaj slišimo?

Da je bila zaznava zvoka čim intenzivnejša, sem vključila povezovalno dejavnost za umirjanje: *Prisluhnimo tišini*.

Povezovalna dejavnost: *Prisluhnimo tišini*

Cilj:

- Otrok se osredotoča na poslušanje zvokov svojega telesa iz zvokov iz okolice.
- Ob dejavnostih prihaja do ugotovitev in slednje poveže s terminom *zvok*.

Učno okolje: pri dejavnosti je bil pomemben dejavnik, da ta poteka nemoteno. Izvajali smo jo v telovadnici v skupini po 8 otrok.

Potek:

- Uvodoma smo se osredotočili na poslušanje.
- Otroke sem vodila, da so legli na tla, zaprli oči in prisluhnili vsemu, kar slišijo.
- V nadaljevanju sem jih spodbudila, da zožijo pozornost nase.
- Dejavnosti smo izvajali nekaj dni, dokler je bilo zanimanje.

Evalvacija

Po predvidevanjih so jih najprej prevzeli predvsem zvoki iz okolja. Šele po nekaj poskusih je uspelo, da so se osredotočili in prisluhnili le lastnemu telesu. Otroci so najpogosteje izražali vtise in ugotovitve navedene dejavnosti z izrazi in opisi kot: »Slišim kašljanje ... jaz slišim otroke ... voda je tekla ... nekaj posebnega sem slišal ...«

Večina je šele zadnji dan ugotovitve komentirala v smislu: »Slišim, kako mi bije srce kako diham ... vzdih, izdih.« Postopoma smo prešli na zvoke, ki so jih proizvajali zavestno. Po predvidevanjih je bil termin *zvok* otrokom premalo poznan, da bi ga znali sami ubesediti. Zato sem vprašanje obrnila in izhajala neposredno iz izraza *zvok*.

Posledično je večina otrok na vprašanje *Kaj je zvok?* odgovorila, da je zvok *to, kar slišimo*. Navajali so predvsem to, kar pod izrazom *zvok* dobesedno razumejo, in sicer: ploskanje, tleskanje, tolčenje po kolenih, bobni, bombe, voda od pipe, kašljanje ipd.

Na vprašanje *Kako nastane zvok?* so v večini pojasnjevali z besednimi zvezami: »Tako da udarimo, podrgnemo, stresemo, mečkamo ...« Po večini so interpretirali v povezavi z glasbo: »Bobnal sem po prsih, igral sem s ključi, tleskala sem s prsti in pela ...«

RAZISKOVANJE TELESA

V nadaljevanju je bil cilj usmeriti otroke v lastne instrumente. Po predhodnem raziskovanju delov telesa sem jih spodbujala, da svojemu telesu prisluhnejo in iščejo različne možnosti proizvajanja zvokov s svojim telesom oz. raziskujejo zvočnost svojega telesa – lastne instrumente.

Raziskovalni problem

Kako nastane zvok oz. s čim vse lahko proizvajamo različne zvoke s telesom?

Opredeleite problema¹

Otrok išče, zaznava in uporablja različne možnosti rešitve problema. Miselni izziv: *Kako bi proizvedli zvoke z deli našega telesa.*

¹ Iskanje različnih možnosti rešitev/miselni izzivi povezujejo raziskovanje s področjem matematike.

Učno okolje

Zaseben kotiček, ki so ga otroci ustvarili zunaj igralnice in ga poimenovali Glasbeni grad. V ustvarjenem prostoru intimita so otroci sami in v moji prisotnosti iskali odgovore, kot so to želeli. Kot soigralka sem se občasno vključevala predvsem s postavljanjem metavprašanj z namenom, da sami najdejo odgovore.

Potek

Otroci so opisovali in poimenovali dele telesa ter utrjevali znanja in vzporedno snovali izhodišče za poznejše dejavnosti. Obnovili smo predhodna znanja, se osredinili na zvoke telesa in povzeli, kaj slišimo, če *Prisluhnemo tišini*.

Ugotovitve

Med opisovanjem in rabo različnih delov telesa se otrok orientira na telesu.² Ugotovili so, da lahko proizvajajo zvo-

² Orientacija na telesu se povezuje s področjem matematike.

ke s telesom na naslednje načine (ugotovitve so povezovali s poznanimi zvoki iz okolja, pogoste so bile prisposode):

- *Brenkanje s prstom po ustnicah* (s kazalcem ene ali obeh rok izmenično brenkamo po ne-napeti spodnji ustnici različne rime) izvajamo šepetaje ali na glas (*s pojočim mrmranjem na m, v, b*).
- *Brbranje z ustnicami* (z ustnicami brbramo šepetaje (*pr, pr, pr, pr ali prrr*) in na glas (*brm, brm ali brrrrr*)).
- *Tleskanje z jezikom* – oponašanje konjička (peketajoči tlesk – jezik pritisnemo ob mehko nebo, ko ga odtrgamo, ga potisnemo navzdol ob ustnično dno (*zvok je podoben konjskemu peketu*)).
- *Tleskanje z jezikom* (pokajoči tlesk – jezik pritisnemo ob mehko nebo, ko ga odtrgamo, slišimo pok (*pingpong' žogica*)) ipd.

Evalvacija in refleksija sta zajeli pogovor o tem, kaj smo počeli, ugotovili, se naučili. Nekatera spoznanja in ugotovitve smo sproti zapisovali in lepili na plakat.

Ob eksperimentiranju z lastnim telesom so spoznavali tudi funkcionalno vrednost telesa. Da je bil učinek, so morali otroci koordinirati med deli telesa. Preizkušanja so vodila v ugotovitve, da je *telo* lahko *glasbilo*, če uskladimo dele telesa (roke, noge, jezik, ustnice idr.) ter jih uporabimo kot *lastne instrumente*. Na vprašanje *Kaj smo ugotovili?* so odgovarjali: da lahko igramo na ustnice, da lahko tleskamo kot konjiček, da smo lahko Indijanci, da je lahko trebuh boben ipd.

Otroci so svoje početje – manipulacijo s telesom – povezovali predvsem z igranjem na glasbila. Zanimive so bile nekatere izjave otrok med samo

manipulacijo. Na vprašanje *Kaj počnejo?* so povedali:

- »Midva brenkava!« (deček, 4 leta)
- »Glej, znam tleskati!« (deklica, 4,5 leta)
- »Kot konjiček sem.« (deček, 4 leta)

Na tovrsten način so otroci po večini opisovali svoja dejanja.

Otroci so imeli možnost z lastnimi izkušnjami izgrajevati glasbeno podobo in odkrivati značilnosti *čutil in zaznav*.

Izhodiščno vedenje je bilo, da se koncepti in teorije otroka razlikujejo od odraslih in je zato glasbeni razvoj v zgodnjem obdobju otroka raznolik in individualen.

NADGRADNJA ZNANJ/ REPRODUKCIJA ZVOKA

Otroci so ugotovili, da lahko s svojim telesom proizvajajo zvoke na različne načine, in s tem spoznali vzrok in

posledico določenega svojega dejanja. Zanimalo me je, ali bi zmogli zvok tudi reproducirati, torej prepoznati zvok telesa, če bi ga slišali.

Raziskovalni problem

Otrok skuša prepoznati zvoke telesa tudi v obratni smeri – povratna informacija oz. reprodukcija zvoka.

Opredelitev raziskovalnega problema

Otrok slušno zaznava in ugotavlja možne rešitve problema.

Miselni izziv

Kateri zvok telesa slišim na posnetku oz. demonstracija in/ali interpretacija, kako je ta zvok nastal.

Učno okolje

Za izvedbo dejavnosti smo potrebovali tišino in mir, zato smo se umaknili v knjižnico. Sodelovalo je po pet otrok hkrati. Otroci so s snemalno napravo – diktafonom že bili seznanjeni.

Posamezen proizveden zvok telesa smo predhodno posneli na diktafon že v igralnici, saj so sodelovali vsi otroci.

Potek:

- Skupini otrok sem podala navodilo in jih motivirala. Dogovor je bil, da podajo mnenje posamezno (dvignejo roko in počakajo).
- Sledilo je poslušanje zvokov s ciljem povratne informacije, in sicer prepoznati slišan zvok telesa. Zaradi postopnosti je bil podan vsak izmed posnetkov posamezno in dovoljkrat zapored.

Evalvacija

Večino zvokov so otroci prepoznali po krajši dobi poslušanja. Skoraj vsi pa so imeli težave pri razpoznavnosti naslednjih zvokov: *skrivanje jezička ven not, drsenje z dlanmi po stegnih, pokanje z ustnicami, razlikovanje med bobnanjem po prsih in bobnanjem po trebuhu.*

Otroci so spoznali, da lahko zvoke, ki jih proizvajajo s telesom, posnamejo na diktafon in jih pozneje poslušajo ter tudi prepoznajo. Reprodukcijske zvokov so povezovali z ugankami.

IMPLEMENTACIJA ZNANJ/ RAZŠIRITEV DEJAVNOSTI

Razširili smo dejavnost v poustvarjanje z zvoki telesa. Otrokom je bilo omogočeno, da z zvoki telesa ustvarjajo, nadgrajujejo in podoživijo dogodke. Predhodno je bilo treba še raziskati možnosti, ki nam jih lastni instrumenti (telo) ponujajo.

Otroke sem spodbujala, da začnejo iskati tudi druge možnosti kot nadgradnjo ugotovitev in uporabno vrednost pridobljenih znanj. Potrebovali so precej časa, da so začeli razmišljati v zeleno smer. Še zmeraj so bile aktualne prejšnje dejavnosti in vzporedne ugotovitve otrok, zato so težje razmišljali širše. Vendar jih je veselje ob

vsakodnevnem poigravanju z zvoki čez čas spontano vodilo v izmišljevanje melodij ali petje že poznanih pesmic in spremljanje teh z zvoki telesa oz. lastnimi instrumenti.

Povezava z glasbo in gibanjem

Kot nadgradnja so najprej nastale izmišljevalke.

Sledi zamisel, da uporabimo zvoke telesa za spremljavo priljubljene glasbene izštevanka (Sončece rumeno avtorice A. Laganin), ki jo otroci uporabljajo v vsakdanjem ritualu. Ideje so se razvijale več dni. Končen rezultat je bila zanimiva kombinacija zvokov telesa (ploskanja, tleskanja, tolčenja po stegnih ipd.), pri kateri so otroci uspeli spontano ujeti skladen ritem.

Zvoke telesa smo vnesli v rajalno igro *Hodil sem 1-2-3 po deželi Štajerski*. Ob ritmičnem prepevanju smo tam, kjer je bilo v rajalni igri predvideno, vnesli namesto gibalnih vložkov zvoke telesa. Otroci kmalu ugotovijo, da ne zmorejo istočasno izvajati posameznih zvokov z govornim aparatom in istočasno prepevati. Posledično smo razvrstili³ zvoke na dve skupini.

³ Področje matematike: otrok razvršča zvoke na dva dela: zvoki, kjer uporablja govorni aparat in zvoki, kjer uporablja druge dele telesa.

Gibalna – didaktična igra Ptički v gnezda

Cilji

- Otrok razvija motorično spretnost ustvarjanja ritma in se igra igre, kjer zazna ritem in ga ponovi.
- Otrok se orientira v prostoru in usklajuje slušne zaznave z motoriko gibanja.
- Pozorno posluša ritem in se nanj osredotoči in miselno odreagira nanj z ustreznim dejanjem.

Rekviziti

Obroči, glasbene palčke.

Namen igre je, da otrok združi, poveže in razvija elemente ritma, slušnih zaznav, gibanja in orientacije v prostoru.

V igri je povezano področje matematike, narave in gibanja. Uvodoma se je dogajalo, da so stežka prenesli poraz ob ugotovitvi, da niso pravočasno našli gnezda (obročja). Pogosto se je dogajalo, da so imeli težave z orientacijo. Predvsem dekleta.

Pri udarjanju z glasbenima palčkama in narekovanju ritma so uvodoma imeli skoraj vsi manjše težave. Povzročalo jim ga je razmerje in prehod v ritmu: iz počasi v hitreje ter vzporedna

motorika pri prehajanju med ritmom. Sčasoma so tudi to spretnost nadgradili.

Da bi otroci do ugotovitev prihajali sami, sem ogled v nadaljevanju navedenih posnetkov vključila ob koncu tematskega sklopa, in sicer kot primer kakovostne in ustvarjalne rabe lastnih instrumentov.

Ogledi posnetkov

Ogledali smo si posnetke brazilske skupine Barbatuques in slovenske skupine Perpetuum jazzile.

Po pričakovanjih so bili otroci navdušeni. Pozneje so poskušali podobno ustvarjati tudi sami, predvsem s posnemanjem. Ugotovili so, da obstaja še kar nekaj zvokov telesa, ki jih sami še niso rabili.

ZAKLJUČNA EVALVACIJA

Zamisli otrok so prihajale ob najbolj nepričakovanih trenutkih, npr. pri kosilu, na sprehodu in drugod. Pogosto je sledil vzklík: »Poslušaj to ... poglej, kaj znam ...« ipd.

Posebnih težav pri izvajanju ni bilo zaznati, razen pri sami refleksiji dejavnosti, kjer otroci niso imeli dovolj predznanja oz. poznavanja izrazoslovja,

da bi lahko verbalno izrazili vse, kar so počeli. Tako so pogosto demonstrirali, kar so imeli v mislih in slednje interpretirali.

V kontekstu pristopa do otrok v vseh fazah procesa velja omeniti pomen didaktičnega pogovora. Pomembno je, kako postavimo otrokom vprašanje, ustrezna raba izrazov, senzibilnost v naših odzivih in plastičnost v prilaganju otroku.

ZAKLJUČEK/REFLEKTIVEN POGLED

V času procesa me je deloma zavedla ugotovitev, da razen raznolikih posnetkov in plakatov ni bilo nekih drugih, oprijemljivejših izdelkov. Morda je razlog še zmeraj prisotna miselnost, da naj bi bil izdelek otroka fizične narave, ker je viden. Pri *zvokih telesa* je bil namreč edini rezultat dela pridobljeno znanje v obliki razmišljanja in produktov lastnih instrumentov, ki so bolj praktične narave in jih je mogoče spremljati in vrednotiti predvsem z vizualno ali slušno zaznavo.

Ugotovitev je pripomogla k premiku v miselnosti, kjer se kot pozitivno odraža spoznanje, da je smiselna uporaba dokumentiranja z IKT, ki smo se je morda premalo lotevali v naši stroki.

Ta lahko predstavlja poleg preostalega učinkovito možnost samevalviranja in refleksije dela v tandemu, širše v timu ter z otroki. Hkrati je lahko odličen dokument, s katerim se predstavi strokovno delo staršem.

Doprinos k pristopu je vsekakor, da si dovolimo raziskovati skupaj z otroki in da nimamo preveč vnaprej oblikovanih idej in pričakovanj. Pomembna je pot, proces, ki nas lahko vodi do dosega istega cilja na mnoge načine. Primarni cilj bi moral biti v slogu: prepusti otrokom, da razvijajo. Kakovost vidim v spreminjanju subjektivnih teorij (Turnšek 2008), kjer je pomembno med drugim, da se vidimo in ostajamo odprti za spremembe in profesionalno rast.

Zaključujem z razmišljanjem o pomenu tega, da smo se pripravljene videti, spreminjati in izboljševati svojo prakso. Da sledimo novim teorijam in jih implementiramo v delo, a vendar znamo kritično presoditi, kaj je za otroke dobro in kaj je samo noviteta, ki pa ni zmeraj uporabna. Da je v samih pristopih čim manj rutine oz. toliko, kot je potrebno, in da preostalo načrtujemo z otroki in jim s tem omogočimo okolje za izkustveno učenje, ki jim daje priložnost, da sami

razvijajo. Z omenjenim načinom dela namreč posledično ponujamo temelje za optimalen vsestranski razvoj dispozicij tako na psihofizični kot kognitivni ravni otroka.

LITERATURA

- Borota Bogdana (2006) *Glasbene dejavnosti in otrokove zmožnosti v zgodnjem obdobju*. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Devjak Tatjana (ur.) in Skubic Darja (ur.) (2009) *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kurikulum za vrtce* (1999) Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo.
- Rinaldi Carlos (2006) In Dialogue With Reggio Emilia. Listening, researching and learning. V: Tatjana Devjak (ur.) in Darja Skubic (ur.) (2009). *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Skubic Darja (ur.) in Zajec Jera (ur.) (2012) *Priročnik 100 jezikov na čutni poti – ideje za prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Turnšek Nada (2008) *Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.